

**UYQUSIZLIK SHAROITIDA KO'RICHAK DEVORINING
MORFOMETRIK VA IMMUNOGISTOKIMYOVIY TAVSIFI
HAMDA UNI KORREKSIYALASH YO'LLARI**

Ismatova Zarnigor Abdullayevna

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro Davlat Tibbiyot instituti

O'zbekiston, Buxoro sh., G'ijduvon ko'chasi, 23,

info@bsmi.uz

Dolzarbliqi. Uyqu organizmning nerv, endokrin va immun tizimlari faoliyatini muvofiqlashtiruvchi muhim fiziologik jarayon hisoblanadi. Uyquning uzoq muddatli buzilishi organizmning turli tizimlarida strukturaviy va funksional o'zgarishlarning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Jumladan, ovqat hazm qilish tizimi faoliyati uyqu-uyg'oqlik sikli bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uyqusizlik ichak devorining morfologik holati va mahalliy immun mexanizmlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ko'richak devorida limfoid to'qimaning nisbatan yaxshi rivojlanganligi uning mahalliy immun himoyadagi ahamiyatini belgilaydi.

Uyqusizlik sharoitida ko'richak devorining qavatlar, kriptalar, epiteliy hamda ichak bilan bog'liq limfoid to'qimaning (GALT) yoshga bog'liq morfometrik o'zgarishlarini kompleks baholash masalasi yetarlicha o'rganilmagan. Shuningdek, uyqusizlik bilan bog'liq yallig'lanish jarayonlarida NLRP3-inflammasoma ekspressiyasining o'zgarishi va o'simlik ekstraktleri yordamida ushbu o'zgarishlarni korreksiyalash imkoniyatlari alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. Shu nuqtayi nazardan, ko'richak devorining morfometrik va immunogistokimyoviy xususiyatlarini yosh jihatidan o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Kalit so'zlar: uyqusizlik, ko'richak, morfometriya, immunogistokimyo, NLRP3-inflammasoma, GALT, limfoid follikula, rozmarin, jenshen, korreksiya.

Tadqiqot maqsadi. Uyqusizlik sharoitida 3, 9 va 15 oylik kalamushlar ko'richak devorining morfometrik va immunogistokimyoviy xususiyatlarini o'rganish hamda rozmarin, jenshen ekstraktleri va ularning kombinatsiyasi bilan korreksiyalash samaradorligini baholash.

Material va usullar. Tadqiqot tajriba sharoitida 3, 9 va 15 oylik oq erkak kalamushlarda olib boriladi. Hayvonlarda uyqusizlik modeli shakllantirilib, ko'richak devorining strukturaviy va immunogistokimyoviy holati nazorat hamda tajriba guruhlarida qiyosiy o'rganiladi. Korreksiya guruhlarida rozmarin ekstrakti, jenshen ekstrakti hamda ularning kombinatsiyasidan foydalaniladi.

Morfometrik tekshiruvlarda ko'richak devorining shilliq, shilliqosti va mushak qavatlar qalinligi, kriptalar chuqurligi, epiteliy balandligi, shuningdek, GALT tarkibidagi limfoid follikulalar soni va maydoni aniqlanadi. Immunogistokimyoviy usul yordamida NLRP3-inflammasoma ekspressiyasi baholanadi. Olingan ko'rsatkichlar yosh guruhlar va tadqiqot guruhlar o'rtasida qiyoslanadi. Morfometrik ko'rsatkichlar bilan NLRP3 ekspressiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlil o'tkaziladi.

Natijalar. Tadqiqot davomida 3, 9 va 15 oylik hayvonlarda ko'richak devorining morfometrik ko'rsatkichlari yoshga bog'liq ravishda qiyosiy baholanadi. Uyqusizlik ta'sirida shilliq qavat, shilliqosti va mushak qavatlar qalinligi, kriptalar chuqurligi hamda epiteliy balandligida nazorat guruhiga nisbatan o'zgarishlar aniqlanishi baholanadi. Shu bilan birga, GALT tarkibidagi limfoid follikulalarning soni va maydonidagi o'zgarishlar ko'richakning mahalliy immun tuzilmasidagi morfologik qayta tashkil topishlarni tavsiflash imkonini beradi.

Immunogistokimyoviy tekshiruv natijalarida NLRP3-inflammasoma ekspressiyasining uyqusizlik sharoitidagi o'zgarishlari aniqlanadi va yosh guruhlar bo'yicha qiyosiy baholanadi. NLRP3 ekspressiyasi ko'richak

devorida yallig‘lanish bilan bog‘liq faollikni tavsiflovchi immunogistokimyoviy ko‘rsatkich sifatida tahlil qilinadi. Rozmarin va jenshen ekstraktlarining alohida, shuningdek kombinatsiyalangan qo‘llanilishi natijasida morfometrik ko‘rsatkichlar va NLRP3 ekspressiyasidagi o‘zgarishlarning dinamikasi baholanadi.

Korrelyatsion tahlil orqali ko‘richak devorining morfometrik parametrlari bilan NLRP3 ekspressiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlanib, strukturaviy o‘zgarishlar va immunogistokimyoviy javobning o‘zaro munosabati baholanadi. Olingan ma’lumotlar asosida rozmarin, jenshen va ularning kombinatsiyasidan foydalanishning nisbiy samaradorligi hamda yoshga bog‘liq farqlari aniqlanadi.

Xulosa. Uyqusizlik ko‘richak devorining strukturaviy va immunogistokimyoviy holatiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ko‘richak devori qavatlari, kriptalar, epiteliy va GALT limfoid follikulalarining morfometrik ko‘rsatkichlarini yosh jihatidan baholash uyqusizlik ta’sirining strukturaviy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. NLRP3-inflammasoma ekspressiyasini immunogistokimyoviy aniqlash esa ushbu sharoitda yallig‘lanish bilan bog‘liq mahalliy o‘zgarishlarni baholash uchun qo‘shimcha mezon bo‘lib xizmat qiladi. Rozmarin, jenshen va ularning kombinatsiyasi bilan korreksiya natijalarini qiyosiy baholash orqali ko‘richak devori morfologik va immunogistokimyoviy ko‘rsatkichlarini me’yorlashtirishga yo‘naltirilgan samarali yondashuvni aniqlash mumkin.

